

De verdienste van velden. Een interview met Neil Fligstein over veldtheorie en sociale competentie

Dieter Vandebroeck*¹

Waarom ‘con-tekst’?

Het is haast een sociologische platitudo om te stellen dat wetenschappelijke theorie *nooit* in een sociaal vacuüm ontstaat. Elk oeuvre, iedere tekst en elk concept refereert – impliciet of expliciet – naar een heel universum van thema’s, debatten en problemen die samen de intellectuele horizon van een discipline definiëren. Elke auteur neemt – bewust of onbewust – stelling ten aanzien van een heel netwerk aan hedendaagse en klassieke auteurs die samen het sociale raamwerk van een discipline vormen. Het probleem is echter dat in het internationale ruilverkeer van (sociaal)wetenschappelijke ideeën, deze relatie tussen *tekst* en *context*, *oeuvre* en *milieu* maar al te vaak wordt vertroebeld. Hoewel sociologen zichzelf graag zien als leden van een geglobaliseerde gemeenschap – waarbinnen theorieën, concepten, technieken en onderzoekers vrijelijk over de grenzen van nationale disciplines circuleren – onthult de eigenlijke geschiedenis van de internationale circulatie van sociologische ideeën een vaak veel ‘provincialer’ karakter. Nog afgezien van het feit dat zo’n kosmopolitische visie al te gemakkelijk voorbijgaat aan de machtsverhoudingen die de mondiale sociologie kenmerken – machtsverhoudingen die maken dat het gros van de concepten en technieken binnen de Vlaamse sociologie (momenteel) uit de Angelsaksische sociale wetenschappen komen overwaaien, maar dat de wind (vreemd genoeg) zelden de andere richting uitblaast – onderschat ze tevens de blijvende invloed van nationale (en regionale) denkkaders op de wijze waarop sociologen mekaars werk interpreteren en evalueren. Wat geldt voor de manier waarop een wetenschappelijke theorie *ontstaat*, gaat immers ook op voor de wijze waarop zo’n theorie *ontvangen* wordt. De internationale receptie van een auteur is dan ook maar zelden een voorbeeld van ‘onbevleete waarneming’ (Nietzsche, 2006, p. 95), maar verloopt steeds via de evaluatieve lens van nationale onderzoekstradities die er elk hun specifieke beoordelingscriteria (‘empirisch’ vs. ‘theoretisch’; ‘kwantitatief’ vs. ‘kwalitatief’; ‘collectivistisch’ vs. ‘individualistisch’, enz.) op nahouden. Veel meer dan de intrinsieke logica van een oeuvre, zijn

* dvdebroe@vub.ac.be

¹ Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel

het vaak deze ‘inheemse’ criteria die een doorslaggevende rol spelen in *welke* teksten of concepten van een auteur worden overgenomen en *hoe* deze in een nieuwe context worden toegepast.¹

In dit opzicht wordt elk theoretisch oeuvre minstens *twee* keer gemaakt: één keer door de auteur zelf – die daarbij de (vaak) ongeschreven regels van zijn of haar (nationale) discipline toepast – en een tweede keer door de lezer, die dit oeuvre tracht te begrijpen met behulp van het interpretatieve raamwerk van haar eigen nationale milieu. Hoe groter de ‘afstand’ tussen het intellectuele milieu van *herkomst* en *bestemming* – d.w.z. hoe sterker de historische verschillen in de ontwikkeling van beide disciplines – hoe groter de vervormingen en *mis*vormingen die een oeuvre ondergaat doorheen zijn intellectuele export/import en hoe groter het risico op misverstanden.² Misverstanden die doorgaans minder te maken hebben met de competenties of preferenties van *individuele* onderzoekers, maar hun oorsprong hebben in de collectieve geschiedenis van hun onderzoekstraditie en dus als ‘*structurele* misverstanden’ (zie Bourdieu, 1993a; 1997) kunnen worden beschouwd. De geschiedenis van de internationale verspreiding van het oeuvre van Marx, Durkheim of Weber, van begrippen als ‘cultureel kapitaal’ of ‘reflexiviteit’ en van technieken als ‘sequentieanalyse’ of ‘correspondentieanalyse’ leest dan ook vaak als een aaneenschakeling van selectieve ontleningen, partiële toepassingen en regelrechte misinterpretaties.³

Veel misverstanden vloeien dan ook voort uit het feit dat teksten doorgaans zonder hun contexten circuleren. De meeste lezers hebben in het beste geval een zeer oppervlakkige kennis van het intellectuele milieu waarbinnen een begrip, een theorie of een oeuvre ontstaat. De ‘context’ ziet zich daarbij vaak herleidt tot een reeks familiena-men en jaartallen, opgesloten tussen haakjes of opgelijst aan het einde van de tekst. Als lezer krijgt men echter maar zelden een blik ‘achter de schermen’ van het finale product. De eigenlijke tekst verhult daarbij vaak zijn eigen ontwikkelingsgeschiedenis: de (nationale) debatten waarbinnen de auteur zich situeert, de subtiele of fundamentele wijzigingen die begrippen ondergaan, de theoretische obstakels die moesten worden overwonnen, de doodlopende conceptuele straatjes. De bedoeling van ‘con-tekst’ is om onze lezers zo’n blik achter de schermen te verschaffen. De opzet is simpel: in elk nummer interviewen we een hedendaagse ‘grootmeester’ van de sociologie over zijn of haar meest recente werk. Meer dan een simpele synthese van de ideeën van hedendaagse auteurs pogen deze interviews vooral een inzicht te bieden in hun ‘modus operandi’: *Wat zijn de specifieke soort vragen waar ze mee worstelen? Wie zijn de auteurs (hedendaags en klassiek, binnenlands en buitenlands) waarmee en waartegen ze hun ideeën ontwikkelden? Wat zijn de evoluties in hun eigen denken? enz.* Door auteurs te vragen zichzelf te situeren binnen de intellectuele ruimte van sociologische problemen, concepten en debatten, de relatie tussen hun eigen begrippen en die van anderen te verduidelijken en de oorsprong en ontwikkeling van hun eigen denken te schetsen, hoopt ‘con-tekst’ dan ook bij te dragen aan een meer adequaat begrip van hun sociologische visie en vooral van potentiële misverstanden omtrent hun oeuvre uit de weg te ruimen.

Voor het eerste gesprek wist *Sociologos* Neil Fligstein te strikken. Fligstein is professor in de sociologie en houder van de ‘*Class of 1939 Chancellor*’-leerstoel aan de University of California – Berkeley, waar hij tevens directeur is van het *Center for Culture, Organizations and Politics*. Zijn *The Architecture of Markets* (Princeton University Press, 2001) geldt als één van de meest baanbrekende analyses van moderne markt-systemen en maakte Fligstein tot een leidende figuur binnen de economische sociologie. Voor Europese lezers is hij misschien nog het meest bekend voor zijn *Euro-clash. The EU, European Identity and the Future of Europe* (Oxford University Press, 2008), een chirurgische ontleding van de ‘Europese identiteit’ waarin hij een brede waaier aan empirisch materiaal aanboort – van de banden binnen de Europese wapen-industrie tot Erasmus-uitwisselingen en van de liberalisering van de telecomsector tot intra-Europese huwelijken – om te achterhalen wat ‘Europa’ nu eigenlijk is en vooral voor wie het wat betekent.

Wij praatten echter met Fligstein over *A Theory of Fields* (Oxford University Press, 2012) het toonaangevende boek dat hij onlangs met Doug McAdam (Stanford University) schreef. De opzet van *A Theory of Fields* is bijzonder ambitieus: niets minder dan de basis leggen voor een algemene theorie van het sociale; een theorie die de traditionele spanning tussen ‘micro’ en ‘macro’ tracht te overstijgen door het gros van het sociale leven te situeren binnen zogenaamde sociale ‘mesostructuren’ (*meso-level social orders*) of ‘strategische handelingsvelden’ (*strategic action fields*, voortaan SAF’s). Het is binnen deze SAF’s dat individuele of collectieve actoren niet enkel concurreren of samenwerken voor het verwerven van macht en prestige, maar tevens collectieve identiteiten creëren om anderen te mobiliseren en betekenis verlenen aan hun dagdagelijkse praktijk. Dit maakt strategische handelingsvelden volgens beide auteurs dan ook tot de fundamentele bouwstenen van moderne sociale structuren. Het adequaat begrijpen van het ontstaan, de stabiliteit en de transformatie van zulke structuren vergt dan ook een analyse van de onaflatende dynamiek *binnen en tussen* velden. In plaats van het aanreiken van een nieuwe ‘Grand Theory’ (Mills, 2000 [1959], pp. 25 ff.) is de oriëntatie van *A Theory of Fields* echter resoluut empirisch. Fligstein en McAdam maken niet alleen gebruik van een brede waaier aan bestaand onderzoek om de analytische waarde van een veld-theoretische aanpak te onderstrepen, maar illustreren hun perspectief tevens via voorbeelden uit eigen werk, met name via een nieuwe lezing van de geschiedenis van de Amerikaanse *Civil Rights*-beweging (McAdam) en een sociologische analyse van het ontstaan van de huidige financieel-economische crisis (Fligstein).

In veel opzichten biedt *A Theory of Fields* een mooie illustratie van het soort ‘structurele misverstanden’ dat hierboven aangehaald werd. Voor veel Europese lezers is het concept van een ‘veld’ immers spontaan verbonden met (en *bepert tot*) het sociologisch oeuvre van Pierre Bourdieu. Fligstein en McAdam tonen echter aan dat zeer verwante begrippen ongeveer gelijktijdig ‘ontdekt’ werden aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, in het bijzonder in de Amerikaanse organisatiesociologie, maar ook binnen de economie en de politicologie (voor een meer algemene geschiedenis van het veld-begrip binnen de sociologie zie Martin, 2003). Hun boek is dan ook een poging

om deze verschillende benaderingen te synthetiseren in een algemene veld-theorie. Hoewel Bourdieu daarbij een belangrijke inspiratiebron is, incorporeert hun theorie ook elementen van het symbolisch interactionisme van Mead en Goffman, Webers opvattingen over 'Wertsphäre' en 'charisma' alsook het 'neo-institutionalisme' van auteurs als DiMaggio, Powell, Meyer en Rowan. Het boek poogt dan ook om conceptuele bruggen te slaan binnen een hedendaagse sociologie die alsmaar sterker balkaniseert en daarbij opnieuw werk te maken van het project van een algemene theorie van het sociale. Voor een nummer dat gewijd is aan het thema 'beginnen' leek *A Theory of Fields* ons dan ook de geknipte kandidaat.

Interview met Neil Fligstein⁴

DV: Eén van de centrale problemen met de wijze waarop Angelsaksische sociale wetenschap doorgaans worden onthaald door Europese sociologen (en vice versa) is dat die laatste vaak een zeer oppervlakkige kennis hebben van de stand van het 'strategisch handelingsveld' (in dit geval de Amerikaanse sociologie) waarbinnen een intellectueel project ontstaat en ontwikkelt. Kan u kort schetsen wat de belangrijkste ontwikkelingen binnen de Amerikaanse sociologie waren die u aanzette om de theorie in zijn huidige vorm te formuleren? U vermeldt vaak het 'neo-institutionalisme' als positief en negatief referentiepunt voor uw eigen werk (zie Fligstein, 2001a; 2009). Kan u dat toelichten?

NF: Mijn opvatting is dat de ontdekking van het idee van een 'strategisch handelingsveld' (of één van zijn vele varianten: *field*, *domain*, *sectors*, *organizational field*, *spel*, enz.) niet alleen plaatsvond binnen de Amerikaanse organisatiesociologie, maar ook binnen de politieke wetenschap en de economie. De centrale idee is dat er zoiets bestaat als sociale structuren op mesoniveau (*meso-level social orders*) waarbinnen een groot deel van het sociale leven zich afspeelt. Zulke structuren zijn afhankelijk van (individuele of collectieve) actoren die erkennen dat ze zich in een bepaald type interactie met andere actoren bevinden, waarbij er steeds bepaalde belangen (*stakes*) op het spel staan. Dit impliceert dat ze weten wie ten minste sommige van deze actoren zijn en ze hun handelen (doorgaans strategisch) op deze actoren afstemmen. Impliciet in dit beeld is dat er een gedeelde kennis van de spelregels is – meestal een vorm van hiërarchie binnen het veld waarbij sommige actoren meer en anderen minder macht hebben – en dat voor de belangrijkste velden, overheden vaak een belangrijke rol spelen in hun ontstaan. Het type beeld dat dit oproept is dat van een samenleving die uit miljoenen velden bestaat die vaak zeer nauw met mekaar verweven zijn. Dit idee staat haaks op gangbare opvattingen over zoiets als 'macro' en 'micro' die onze discussies over de verklaring van sociaal handelen beheersen.

Het idee vind je terug in de 'nieuwe' institutionele theorie binnen de economie, bijvoorbeeld in het werk van mensen als Doug North (1990) en Avner Greif (2006). Maar

is het ook een centrale aanname binnen spel-theorie waar spelers strategisch handelen onder een geheel van regels met verschillende middelen. Het bestaat ook in de politieke wetenschappen als variant van spel-theorie. Maar je vindt het tevens in het type werk dat als ‘historisch institutionalisme’ omschreven wordt. Wetenschappers in deze traditie zijn geïnteresseerd in de wijze waarop instellingen evolueren, hoe groepen instellingen onderling afhankelijk en complementair zijn en hoe sociale verandering beperkt wordt door bestaande instellingen. Hier denk ik aan het werk van mensen als Peter Hall (zie Hall & Taylor, 1996), Paul Pierson (zie Pierson, 2004) en Kathy Thelen (zie Thelen, 2004).

Binnen de sociologie is het ‘nieuwe’ institutionalisme verbonden met de sociologie van organisaties. Het ontstaan van dit idee was een reactie op de organisationele theorieën van de jaren zestig, die benadrukten dat managers hun omgeving konden lezen, konden uitdokteren wat de belangrijkste problemen waren en hun organisaties konden aanpassen om met nieuwe omstandigheden om te gaan. Het ‘nieuwe’ institutionalisme zag dit soort uitdokteren van wat er zich ‘in de buitenwereld’ afspeelde als een complex probleem en [erkende] juist dat managers vaak moeite hadden met bepalen wat hun problemen nu juist waren. Dit maakt het ook moeilijk om specifieke oplossingen te formuleren en hun organisaties de juiste richting uit te sturen. [Deze erkenning] betekende dat het cognitieve aspect van velden belangrijk werd en de culturele verhalen die mensen vertelden over wat ze waren en wat er gebeurde centraal bleken voor de vorming en langdurige stabiliteit van velden. Het suggereerde ook dat velden sociale constructies waren en bestonden uit spelers met uiteenlopende interpretaties en motivaties. Dit leidde tot de idee dat velden plaatsen waren wiens stabiliteit sterk afhing van actoren die [ofwel] het voorbeeld van andere actoren volgen die ze als succesvol beschouwden (zogenaamd ‘mimetisch isomorfisme’), die regels of wetten volgen die door de overheid of andere belangrijke actoren werden opgelegd (‘dwingend isomorfisme’ [*coercive isomorphism*]) of doen wat als ‘normaal’ beschouwd wordt in een gegeven situatie zoals dat vaak verkondigd wordt door de professionals die managers moeten adviseren (‘normatief isomorfisme’). De leidinggevende figuren hier waren Meyer en Rowan (1977) en DiMaggio en Powell (1983) voor wat de sociologie betreft en March en Olsen (1965) binnen de politicologie.

Het voornaamste breekpunt voor mij is dat het de sociologische versie van het neo-institutionalisme aan een visie op *strategisch handelen* ontbreekt. Daarmee bedoel ik dat ze de spelers vaak als ‘cultural dopes’ – in Giddens’ (1979) terminologie – beschouwen. Ze hebben geen belangen, geen macht en hun handelen bestaat simpelweg uit het ‘downloaden’ van culturele scripts.⁵ De sociologische variant neigt er dus naar macht en conflict te onderschatten, alsook de mate waarin er hiërarchie bestaat binnen velden. Deze opvatting komt tot uiting in de huidige literatuur binnen de managementstudies (in het bijzonder in Europa) die zich toespitst op de idee van ‘organisationale logica’ (*organisational logics*). Deze idee stelt dat de sociale structurering van een veld een zekere ‘logica’ voorstelt. Onderzoekers wijden hun tijd aan het begrijpen van hoe een specifieke logica ontstond en hoe deze bijdroeg aan het creëren van een veld. Eenmaal gevestigd, kenmerkt deze ‘logica’ het strategisch gedrag van deelnemers en

zet ze hen aan om conform deze ‘logica’ te handelen. Er zijn recente pogingen binnen deze literatuur om meervoudige ‘logica’s’ te laten bestaan binnen een veld en zelfs met elkaar in conflict te laten treden. Maar deze belangrijke wijziging in de taal lost nog steeds het probleem niet op van hoe we herkennen wat een ‘logica’ is, wie diens ‘dragers’ (*agents*) zijn en hoe conflict binnen een veld gaat over wie het eens of oneens is met de ‘logica’. Kortweg, zonder een notie van macht, van positie en van wat er op het spel staat, ontbreekt het de ‘logica’-benadering aan handelingsmogelijkheden (*agency*) en komt het nogal Hegeliaans over in de zin dat ‘logica’ een beetje als de geest van de geschiedenis opereert, i.e. buiten de wil en achter de rug van actoren.

In het voorwoord geven jullie aan dat dit boek een lange weg heeft afgelegd en de publicatie uiteindelijk meer dan twee decennia heeft gekost. Kan u kort uitleggen hoe twee academici van vrij verschillende achtergronden – de ene in de economische sociologie, de ander in de sociologie van sociale bewegingen – elkaar vonden in een veld-theoretische aanpak? Kan u ook kort schetsen wat de meest belangrijke ontwikkelingen zijn geweest in jullie visie op SAF’s doorheen deze twintig jaar?

Mijn eigen denken over velden begon in de vroege jaren tachtig en kwam voort uit mijn werk over het ontstaan van de grote onderneming (*corporation*) binnen de V.S. in de loop van de 19de eeuw en diens transformatie in de 20ste eeuw (zie Fligstein, 1985). Het is door de empirische studie van ondernemingen dat ik me ervan bewust werd dat deze firma’s zich in een veld bevonden, een veld dat gekenmerkt werd door hun constante observatie van mekaar en een sterke rol van de overheid in het construeren van de regels van competitie en samenwerking. Het echte moment van doorbraak voor Doug McAdam en mezelf kwam midden jaren tachtig toen we beiden docent waren aan de University of Arizona. Op dat moment had Doug net een boek geschreven over de Amerikaanse Burgerrechten-beweging (zie McAdam, 1988). Hij was bezig met een studie van de ‘Freedom Summer’, een belangrijk kantelmoment binnen die beweging, dat maatschappelijke verandering versnelde en een directe invloed uitoefende op andere sociale bewegingen van de jaren zestig, waaronder de Free Speech-beweging, de beweging tegen de Vietnam-oorlog, de vrouwenbeweging en de homorechten-beweging.

Wat er gebeurde, was dat we allebei tot de vaststelling kwamen dat zowel de *Civil Rights*-beweging als het ontstaan van grote ondernemingen een aantal fundamentele, sociologische gelijkenissen vertoonden. We realiseerden ons dat de creatie van nieuwe sociale ruimtes altijd gepaard gaat met *sociale bewegingen*. Dat wil zeggen, dat vooraleer sociale ruimte gestructureerd kon worden, actoren moesten uitdokteren wat deze ruimte zou zijn, wat er op het spel stond, wie een dominante positie zou innemen en hoe politieke coalities gevormd zouden worden die nieuwe spelregels zouden construeren en identiteiten definieerden. Dit was onze eerste doorbraak en eentje die kenmerkend is voor onze eigen benadering van velden. We beseften tevens dat de processen waarmee velden eerst ontstonden, vervolgens stabiliseerden en af en toe veranderden, relatief verschillende analytische problemen inhielden, die niet konden worden opgelost worden bin-

nen één [bestaand] theoretisch raamwerk. Het is binnen deze context dat Doug en ik onze meer algemene theorie over velden ontwikkelden en meerdere versies van een programmatische paper schreven samen met een reeks ontwerp-hoofdstukken die onze inzichten bundelden en uiteindelijk zouden uitmonden in *A Theory of Fields* in de late jaren tachtig.

Onze conceptualisering werd uitgediept, naarmate we bleven werken aan empirische projecten en we een zekere invloed hadden op diegenen rondom ons en zij op ons. Doug en ik spraken met een groot aantal onderzoekers over hun projecten en konden hen overtuigen om met veld-achtige begrippen te werken. We konden ook veel mensen overtuigen van de waarde van het idee om nieuwe sociale ruimte in termen van sociale bewegingen te zien en het idee van sociale bewegingen te introduceren in onderzoeksdomeinen zoals markten. We hadden allebei een grote impact op doctoraatsstudenten (*graduate students*), direct of indirect. Mensen die gebruik maakten van onze ideeën stimuleerden ons om ze verder te ontwikkelen. We hebben herhaaldelijk geprobeerd het boek af te maken en toen dat eindelijk lukte, denk ik dat het was omdat we ook daadwerkelijk klaar waren om het te finaliseren. Er waren een aantal fundamentele theoretische problemen die onopgelost bleven in de eerste versie. Eerst en vooral was er de erkenning dat hiërarchie en coöperatie alternatieve principes waren waarop velden georganiseerd worden. Ten tweede, hoewel we een summier versie hadden van de existentiële basis van 'social skill' [zie verder, DV], diende deze verder uitgewerkt te worden. Ten slotte, was het ook belangrijk om het probleem van hoe velden interageerden als groepen van velden verder te ontwikkelen.

Voor een Europees publiek is het concept van een 'veld' spontaan geassocieerd met het oeuvre van Pierre Bourdieu (zie Bourdieu, 1993; Bourdieu, 1996 ook Bourdieu & Wacquant 1992, p. 57 ff.). Kan u aangeven in welke mate uw eigen perspectief schatplichtig is aan Bourdieus aanpak en op welke punten uw eigen conceptie van 'strategische handelingsvelden' afwijkt van zijn studie van 'velden van symbolische productie'?

Telkens ik in Europa ben, is dit vaak de eerste vraag die me gesteld wordt. Sta me toe om ze in omgekeerde richting te beantwoorden. Als je gelooft dat er een zekere notie van een 'intermediaire sociale structuur' (*meso-level social order*) bestaat binnen de politieke wetenschappen en de economie, dan lijkt het me nogal vergezocht om Bourdieu als grondlegger van veld-theorie te beschouwen. Spel-theorie, bijvoorbeeld, bestaat al sinds het einde van de jaren veertig en Kurt Lewins werk over velden, dat Bourdieu als inspiratiebron aanhaalt (zie Bourdieu & Wacquant, 1992, pp. 57-58), al sinds de jaren vijftig. Organisationele theoretici zijn reeds sinds de vroege jaren zeventig geïnteresseerd in zoiets als een veld. Bourdieu beweert, in een passage uit *Invitation to a Reflexive Sociology* (*Ibid.*, pp. 57 ff.), duidelijk een andere visie te hebben op 'veld' en 'spel' dan spel-theorie, hoewel hij toegeeft dat het spel-idee centraal is voor zijn eigen veld-begrip. Zijn discussie over dat idee geeft aan dat hij er zich duidelijk bewust van was bij het formuleren van zijn eigen veld-theorie. Dus, men zou ook kunnen vragen, hoe is Bourdieu schatplichtig aan John Nash?

Mijn eigen kennismaking met Bourdieus oeuvre kwam relatief laat. Ik ben hem pas beginnen lezen in de vroege jaren negentig, nadat ik in Berkeley ben beginnen werken. *Invitation to a Reflexive Sociology* (Bourdieu & Wacquant 1992) was waarschijnlijk het eerste boek dat ik las (circa 1993). Pas later bekeek ik *Distinction* (Bourdieu, 1984) en zijn vroegere werk over onderwijs. Naarmate meer van Bourdieus werk in het Engels beschikbaar werd, ben ik er meer van beginnen lezen. Ik doceer *Outline of a Theory of Practice* (Bourdieu, 1977), een boek dat ik bijzonder boeiend vind. Mijn eigen werk is verrijkt door deze confrontatie met Bourdieu. Ik bewonderde zijn systematiek, de elegantie van zijn analytisch kader en de manier waarop het bevredigende antwoorden leek te bieden op 'agent/structure'-problemen. De Drievuldigheid 'habitus/veld/kapitaal' vat een brede waaier aan sociologische inzichten op een spaarzame, doch rijke manier samen. Het helpt ons te begrijpen hoe en waarom sociale structuren, eens gevestigd, ernaar neigen om zich te reproduceren.

Ik zou graag denken dat als Bourdieu (wie ik meermaals ontmoet heb en met wie ik het geluk heb gehad van meermaals samen te zitten tijdens een verblijf in zijn centrum te Parijs [*Centre de Sociologie Européenne*, DV]) nog moest leven, hij *A Theory of Fields* graag had gelezen en als verheldering en uitbreiding van zijn eigen perspectief zou hebben gezien. Vanuit mijn perspectief viel Bourdieus ontdekking van veld-theorie samen met diens ontdekking binnen organisatiesociologie, economie en politieke wetenschappen. Voor mij reikt veld-theorie de mogelijkheid aan van een verenigde sociale wetenschap die we ons alleen maar kunnen inbeelden, maar waarschijnlijk nooit zal worden gerealiseerd. Dit is omdat aan het eind van de dag, de taal en analytische kaders van de verschillende disciplines en de problemen waarop ze [veld-theorie] toepassen het onmogelijk maken voor één groep onderzoekers om echt de premissen van een andere groep te aanvaarden. Als je bijvoorbeeld al ooit eens een spel-theoreticus ontmoet hebt, dan weet je dat ze de rest van ons maar een bende warhoofden (*mushy headed thinkers*) vinden die het maar niet willen snappen. Terwijl vanuit ons perspectief, hun onrealistische visie op sociale situaties verhelderend kan zijn, maar vreselijk onvolledig en al te simplistisch.

Maar uw vraag was ook hoe ons werk zich onderscheidt van dat van Bourdieu. Er is een hele reeks problemen die Bourdieu nauwelijks aanhaalde en die centraal zijn in *A Theory of Fields*. Sta me toe een kleine waslijst te presenteren:

1. We waren geïnteresseerd in de wijze waarop individuele en collectieve actoren, collectieve actie verwezenlijkten. Veel van Bourdieus empirische werk over velden gaat over *individuen* die ofwel belangrijk zijn voor de vorming van een veld (zoals zijn studie over literaire en artistieke velden), ofwel velden [gewoonweg] tegenkomen (zoals zijn werk in *The State Nobility* of de mensen die verschillende posities in de sociale ruimte innemen zoals in *Distinction*). Hij doordenkt nergens echt [het probleem van] collectieve actoren en hoe mensen collectief handelen. Wij zien velden echt als sociale structuren op meso-niveau, niet louter als individuen die andere individuen tegenkomen of een reeks bestaande sociale overeenkomsten (*pre-existing social understandings*), maar als een reeks spelers, waarvan sommige individuen zijn en andere groepen. Voor ons is sociale mesostructuur aanwezig op elk niveau van interactie.

Bijvoorbeeld, één van de domeinen waarbinnen onze ideeën een impact hebben, is de studie van internationale organisaties en de constructie van sociale velden als een manier om aan vormen van collectieve actie te doen. Onderzoekers die geïnteresseerd zijn in thema's als klimaatverandering, mensenrechten of de creatie van wetgeving omtrent internationale handel worden allen geconfronteerd met de studie van institutionele arena's die de sociale constructie zijn van organisationele spelers. In het boek noemen we dit het 'Matroesjka'-karakter ('*Russian Doll*'-nature) van velden. [Wij] trachten het probleem van of velden nu 'macro' of 'micro' zijn op te lossen door te suggereren dat veld-structuren op elk niveau voorkomen, van het systeem van natiestaten tot individuen die op de arbeidsmarkt concurreren.

2. Dit roept onmiddellijk een hele resem vragen waarop Bourdieus theorie ons geen echt bevredigende antwoorden biedt. De meest belangrijke vraag is: 'Wat is een veld?'. Voor ons zijn velden politiek van aard en weerspiegelen ze de uitkomst van politieke processen. We zien twee mogelijke sociale principes aan het werk: *hiërarchie* en *samenwerking of coalitie*.

3. We merken [in het boek] op dat voor Bourdieu velden altijd uitsluitend over macht en hiërarchie gaan. Volgens ons is omdat sociale ruimte vestigen via fiat of door middel van de bedoelingen (*intentions*) van de grootste en meest belangrijke spelers, de gemakkelijkste manier is om sociale ruimte te creëren. Maar het is tevens mogelijk voor velden om meer coöperatief of coalitiegestuurd van aard te zijn. Hoe kan dat? Wij beargumenteren dat *als* er bij de oorsprong van velden, collectieve en individuele spelers met ruwweg dezelfde machtsverhoudingen bestaan, dat deze [eerder] een veld gaan vormen door een politieke coalitie aan te gaan, meestal op basis van een compromis en vaak door het creëren van een collectieve identiteit.

4. Dit werpt een andere vraag op: hoe slagen actoren erin collectieve sociale actie te bewerkstelligen? De kern van onze theorie (en dit verschilt van Bourdieus opvattingen over 'habitus') draait rond de idee dat mensen uitgerust zijn met wat we 'sociale competentie' (*social skill*) noemen. Dit is de capaciteit om anderen met jou te doen samenwerken. De theorie van sociale competentie is noodzakelijk om te begrijpen hoe collectieve actoren überhaupt kunnen verschijnen en hoe de vertegenwoordigers van collectieve actoren kunnen samenwerken of concurreren met elkaar. Voor ons wordt de kern van sociale competentie gevormd door het concept van empathisch begrip (*empathetic understanding*) en speelt het een sleutelrol in de vorming van identiteiten. Het meest 'wilde' hoofdstuk in ons boek is mogelijk dat over sociale competentie. Hier beargumenteren we dat de kern van sociaal handelen draait rond vragen als 'Wie ben ik?'; 'Wat is de zin van het bestaan?'; 'Hoe toon ik dat ik er bij hoor?'. Voor ons heeft de creatie van velden te maken met het scheppen van collectieve identiteiten en het genereren van zingeving.

5. Het hele idee van velden werpt de vraag op van hoe velden ontstaan, hoe ze stabiel blijven en onder welke voorwaarden ze veranderen? Hier maakt onze theorie gebruik van *sociale bewegingen*, niet als een metafoor, maar als een daadwerkelijke beschrijving van hoe nieuwe sociale velden in het leven geroepen worden. Hiermee botsen we tegen een grens waar Bourdieu op bepaalde plaatsen naar alludeert, alsook Swidler in haar

essay over cultuur (zie Swidler, 1986) en nog veel vroeger Max Weber. Weber, die hier de inspiratie is voor zowel Bourdieu als Swidler, zag nieuwe sociale orde voortkomen uit de crisis van de oude orde. Een bestaande orde moest op instorten staan alvorens deze omvergeworpen kon worden. Een nieuwe sociale orde vereist een charismatische leider die zijn volgelingen een betekenisvolle identiteit zou aanreiken die [dan] de basis vormde voor hun trouw aan de leider. De theorie van sociale bewegingen en onze veld-theorie situeert dit soort analyse in een meer algemene visie op het ontstaan van sociale ruimte.

6. We beseften tevens dat uitdokteren wat er binnen een veld gebeurt niet zo voor de hand liggend is. Spelers in een veld zien hun interpretatie ingeperkt op verschillende manieren. In de eerste plaats zijn ze gevormd door hun ervaringen en hun posities. Dit impliceert dat hun versie van de feiten en hun interpretaties van andere spelers heel sterk vanuit hun eigen perspectief vertrekt. Dit betekent [ook] dat er veel minder consensus in een veld aanwezig is dan we denken, er doorgaans meer conflict aanwezig is en velden vaak minder stabiel zijn dan we geloven. Ten tweede hebben velden ook manieren waarop informatie en ideeën over wat er aan de hand is, over wat er zou moeten gebeuren verspreid geraakt. Wij argumenteren dat deze ‘internal governance units’ (in het geval van markten zijn dit vaak handelsverenigingen [*trade associations*] of organisaties die normen implementeren [*standards setting organisations*]) vaak slecht verholde manieren zijn waarop ‘gevestigden’ hun handelingen uitleggen aan de ‘uitdaggers’. Maar zulke ‘units’ kunnen ook het veld aan andere velden voorstellen en in het bijzonder aan de overheid.

7. Ten slotte is er één van de belangrijkste kwesties binnen veld-theorie; de aard van de relaties tussen velden. Het is mijn mening dat Bourdieus studie, *The State Nobility*, één van zijn grootste werken is, omdat het de relatie tussen concrete velden bestudeert en hun onderlinge afhankelijkheid tracht uit te spitten. Op dit punt, proberen we in ons boek te verhelderen wat de verhoudingen tussen velden kunnen zijn, hoe ensembles van velden zich vormen en hoe de acties van velden uiteindelijk de voorwaarden scheppen voor de transformatie van velden (de zogenaamde ‘externe schok’-theorie die zo veel onderzoekers gebruiken, maar vaak zo onbevredigend vinden, omdat het op een *ad hoc*-verklaring van verandering lijkt). Ons argument is om te proberen velden in andere velden in te bedden en, door hun wederzijdse relaties te begrijpen, een idee te krijgen van wanneer nabijgelegen velden destabiliserende effecten [voor mekaar] produceren en wanneer zulke velden daarentegen de *status quo* ondersteunen.

letwat verrassend begint jullie boek – dat nieuwe instrumenten aanreikt om traditionele macro-sociologische vraagstukken (orde, verandering, ontwikkeling, crisis, interdependentie, enz.) te herbekijken – met het schetsen van een ‘micro-sociologische fundering’. Kan u kort de kern van deze fundering beschrijven en, misschien belangrijker nog, aangeven waarom jullie het belangrijk vonden vanuit dergelijke fundering te vertrekken?

Doug en ik waren reeds lange tijd gefrustreerd door het gebrek aan interesse binnen de sociologie om een specifiek *sociologische* handelingstheorie te ontwikkelen. De

twee voornaamste kandidaten zijn er eentje die we aan de economie ontleen, i.e. de rationele of beperkt rationele (*bounded rational*) actor, en eentje die we bij Durkheim gaan halen: mensen die normen respecteren omdat ze vrezen dat anderen hen zullen sanctioneren of, andersom, dat we de goedkeuring van anderen opzoeken. We denken dat in de jaren tachtig, sociologen dit probleem op een ietwat nieuwe manier trachten op te lossen door ‘cultuur’ er bij te betrekken. Ik denk hier aan het werk van Sewell (1992), maar ook aan Giddens (1984). Het basisidee is dat sociale verandering voortvloeit uit het conflict tussen verschillende culturele interpretaties. In plaats van actoren [echter] met echte handelingsmogelijkheden (*agency*) uit te rusten, vervangt de culturele sociologie de structuren door gedeelde betekenissen, culturele kaders en cultureel conflict om zo met nieuwe vormen van structuur voor de dag te komen. In de kern, gingen we in plaats van al té structurele visies op handelen vaak een beroep doen op al té culturele verklaringen.

Nogmaals, we benaderden dit allebei vanuit empirische observatie. Wat we zagen waren actoren die strategisch, pragmatisch en hardnekkig waren. We waren geïnteresseerd in strategisch handelen. We zagen deze actoren zich tevens relatief irrationeel gedragen vanuit het perspectief van ‘rational choice theory’. Niemand die iets gedaan wil krijgen, kan dat alleen doen. Maar de theorie van rationele keuze doet ons geloven dat we anderen kunnen doen meewerken door hen simpelweg een paar selectieve beloningen te geven in een situatie waarin het waarschijnlijk duidelijk is dat wij veel *meer* voordeel behalen dan zij. Wie zou iemand volgen als hij enkel een paar goudstukken krijgt, terwijl de leider het leeuwendeel van de winst oogst? Dit zette ons aan om te beginnen reflecteren over een sociologische theorie van collectieve actie. Het is door na te denken over zo’n theorie dat men vragen moet stellen als, ‘*hoe mobiliseren individuen en groepen zich?*’. Dit leidde voor ons tot de noodzaak aan een sociologische microfundering die ons zou helpen inzicht te verkrijgen in veld-processen.

Zoals u reeds vermeldde, is één van de fundamentele concepten binnen jullie werk dat van ‘sociale competentie’ (*social skill*), een begrip dat sterk schatplichtig lijkt aan het symbolisch interactionisme en in het bijzonder aan G.H. Meads opvattingen over sociaal handelen. Kan u kort uitleggen wat sociale competentie is en, in het bijzonder, waarom het zo’n sleutelrol inneemt in het algemene functioneren van SAF’s?

Het idee dat we ontwikkelden was ‘*social skill*’, dat gebaseerd is op het werk van Mead. Om sociale competentie te begrijpen, raad ik lezers aan om Meads uiteenzetting over ‘*society*’ in zijn *Mind, Self and Society* (zie Mead, 1934, pp. 227 ff.) te raadplegen. Ik ben de eerste om toe te geven dat Mead een ietwat rooskleurige, ‘*American middle class*’-visie op de toekomst van de mensheid had. Maar als je dat links laat liggen, merk je dat hij een enorm krachtige theorie aanreikt over de rol van empathisch begrip in het creëren van collectief samen-leven. Hij begreep tevens heel goed het existentiële karakter van identiteit in het bepalen van wie we zien als onze gelijke en

dus onze vriend en wie we als verschillend zien en dus als onze vijand. In essentie stelt hij voor dat het sociale leven vereist dat we samenwerken met elkaar. Dit impliceert dat elk van ons moet leren om aan anderen te appelleren, om ons toe te laten om lid te worden van een groep, om bij te dragen aan die groep en om deel te nemen aan coöperatieve acties die de groep beschermen en reproduceren.

Meads bijdrage aan veld-theorie (of de theorie van 'strategische handelingsvelden') bestaat erin om een theorie van leiderschap voor te stellen die zich concentreert op de capaciteit van leiders om anderen te doen meewerken. Het is hier dat we zien dat leiders hun volgelingen een gevoel van zelfbewustzijn moeten aanbieden dat door die volgelingen als betekenisvol ervaren wordt. Dit gevoel helpt tegelijkertijd identiteiten te creëren en mensen zichzelf te doen ervaren als lid van een groep. Hoewel leiders materieel profijt kunnen slaan uit hun mogelijkheid om dit te doen, is dit niet hun voornaamste drijfveer. Ze dienen pragmatisch te zijn, niet door hun enge zelfbelang na te streven, maar juist door een groepsidentiteit te creëren die mensen aanzet tot handelen. Eén van mijn favoriete boeken dat dit thema aansnijdt, is Chris Ansell's studie over de opkomst van de Franse Socialistische Partij (zie Ansell, 2001), waarin hij aantoonde hoe de uiteindelijke leider van die partij erin slaagde om diepgewortelde verschillen in identiteit binnen de ontlukende arbeidersklasse te overstijgen.

Aangezien het een sleutelrol speelt in jullie model van hoe velden functioneren, vroeg ik me af of u ons kan helpen dat begrip 'sociale competentie' verder te ont-rafelen? Ik ben in het bijzonder geïnteresseerd in wat men 'de determinanten van sociale competentie' zou kunnen noemen. Op sommige plaatsen in het boek (Fligstein & McAdam, 2012, pp. 48, 202) en elders (Fligstein, 2001a) lijkt het alsof sociale competentie iets is dat relatief gelijkmatig verdeeld is over de sociale ruimte, waar men competente actoren kan vinden in alle rangen en domeinen. Op andere plaatsen benadrukt u dat competent handelen "is not a disposition or a quality of an individual" (Fligstein & McAdam, 2012: 181), maar afhangt van de staat van het SAF en iemands positie binnen het veld. Dit maakte me benieuwd naar de omstandigheden waaronder 'social skill' opduikt en in het bijzonder naar diens relatie met statusverschillen. Kan sociale competentie beschouwd worden als een soort 'kapitaal', dat kan worden verworven, doorgegeven en zelfs gemonopoliseerd door bepaalde groepen? Anders gesteld, is sociale competentie zelf sociaal gedetermineerd en dus vatbaar voor sociologische analyse of is het datgene dat een element van (individuele) contingentie introduceert in het functioneren van velden?

Dat is een moeilijke vraag en eentje die een lang antwoord nodig zou hebben. In de eerste plaats geloof ik dat we tot op zekere hoogte allemaal sociale competentie bezitten. Het is onderdeel van wat ons menselijk maakt. Durkheim was juist: we hebben nog nooit iemand zien opgroeien buiten de samenleving of lang weten overleven zonder samenleving. We zijn van nature sociale wezens. Daarmee bedoel ik dat als we geen hulp kunnen verkrijgen van anderen en als we de noden van anderen niet kunnen

beantwoorden, we tot ondergang gedoemd zijn. Ten tweede, geloof ik dat sociale competentie varieert binnen menselijke populaties. Ik denk tevens dat het kan aangeleerd worden. Ik ben er tegelijkertijd van overtuigd dat er zich altijd sociaal competente actoren aan beide zijden van SAF-interacties [tussen ‘gevestigden’ en ‘uitdaggers’, DV] bevinden.⁶ Ik denk dat het nuttig kan zijn om sociale competentie als kapitaal of hulpbron te beschouwen. Probleem is wel dat het volgens mij een ander soort kapitaal is dan, pakweg, sociaal of cultureel kapitaal (die de uitkomst kunnen zijn van processen van sociale competentie). Als je in Google ‘social skill’ ingeeft dan verschijnt er een hele resem websites die aanbieden om kinderen sociale competentie bij te brengen (een meadiaans, maar misschien ook foucaultiaans project!). Ik zou graag zien dat iemand dit punt verder ontwikkelt.

Nu, sommigen hebben het argument dat sociale competentie belangrijk kan zijn, gepareerd door zich af te vragen of de sociale competentie van actoren aan beide zijden van de interactie mekaar uiteindelijk niet zal opheffen? Anders gesteld, in een situatie waarin we een stel collectieve actoren hebben die voor bepaalde doeleinden concurreren en er zich aan beide zijden individuen met goede ‘social skills’ bevinden, is het dan niet zo dat de winnaar uiteindelijk diegene zal zijn die het meeste middelen heeft? Is het dus niet de *structuur* [i.e. de verdeling van machtskansen, DV] die een doorslaggevende rol speelt in wat er in een specifieke situaties gebeurt? Ik geloof zeker dat dit meestal het geval kan zijn, in het bijzonder in stabiele velden. (Ik merk daarbij wel op dat zelfs in stabiele velden sociale competentie belangrijk blijft. Actoren moeten hun groepen samenhouden, wat er ook gebeurt, en dit is niet altijd vanzelfsprekend). Maar, deze visie op velden negeert de mogelijkheid van de exact omgekeerde situatie. Als middelen gelijk verdeeld zijn, betekent dit dan niet dat het enige mogelijke verschil in een conflict uiteindelijk neerkomt op sociale competentie?

In werkelijkheid is het probleem dat onze theorieën over ‘resources’ en ‘skills’ niet genoeg ontwikkeld zijn om gemakkelijk te zeggen of middelen nu echt gelijk verdeeld zijn of, andersom, er een duidelijke asymmetrie in hulpbronnen bestaat. Hier is er nog veel werk voor de boeg. In extreme gevallen, bijvoorbeeld waar één groep een quasi-monopolie uitoefent, is het bezit van middelen ongetwijfeld de dominante factor. In meer vloeibare situaties, zoals bij het ontstaan van velden – waar de doelstellingen binnen een veld, de middelen om ze te bereiken en wat uiteindelijk als ‘hulpbron’ geldt, nog ongedefinieerd zijn – zal competentie belangrijker zijn. Maar het gros van de wereld ligt ergens tussen deze extremen en ontleden wat de rol van hulpbronnen en wat de rol van sociale competentie is, blijft bijzonder moeilijk.

Een ander gangbaar bezwaar tegen het ‘social skills’-argument is dat telkens wanneer we iets nieuws zien, we het aan het competente handelen van actoren toeschrijven. Dit is een soort selectie van de afhankelijke veranderlijke voor mensen die dit bezwaar aanhalen. Maar hetzelfde probleem bestaat voor diegenen die een meer structureel deterministisch verhaal verdedigen. Zij moeten ook veronderstellen dat als er iets gebeurt, het zo is omdat de [objectieve] mogelijkheid bestond en

iedereen dus zoiets had kunnen doen gebeuren. Doug McAdam heeft recent een boek geschreven (zie McAdam & Boudet, 2012) waarin hij toont dat in twintig situaties waarin men redelijkerwijs zou veronderstellen dat collectieve sociale actie kon gebruikt worden om voordeel te halen uit een politieke of structurele opportuniteit, dit slechts twee of drie keer het geval was. Dit doet vermoeden dat een structurele kans hebben om iets te doen gebeuren misschien een *noodzakelijke*, maar zeker geen *voldoende* voorwaarde is. Het veronderstelt actoren die deze kansen herkennen en anderen mobiliseren om er voordeel uit te halen. McAdams boek suggereert dat sociale competentie gebruiken om collectieve actie te bewerkstelligen moeilijker is dan we denken. Het is niet vanzelfsprekend om mensen te doen samenwerken en de tijd te doen nemen om iets nieuw en vernieuwend te doen. Het impliceert ook dat er heel veel structurele kansen zijn die vaak onopgemerkt blijven, iets dat sociologen die geïnteresseerd zijn in sociale verandering zowel blij als gefrustreerd moet maken!

Een ander domein om dit probleem waar te nemen is de ontwikkeling van nieuwe sociale ruimte. We hebben beargumenteerd dat [sociale] competentie zijn grootste effecten heeft wanneer sociale ruimte ongestructureerd is. Op zo'n punt is het immers voor niemand duidelijk wat er op het spel staat, wat een hulpbron is en wat manieren zijn om anderen te kunnen doen meewerken. Dit betekent dat de mogelijkheid van nieuwe vormen van collectief handelen opduikt en competente actoren die pragmatisch zijn kunnen trachten nieuwe politieke coalities te vormen die onder andere omstandigheden onmogelijk leken. Dus, in veel opzichten ligt het beste argument voor de rol van sociale competentie nog in het begrijpen van het ontstaan van nieuwe sociale ruimtes. Ten slotte, mijn punt over welke sociale strategieën toegepast zullen worden in een bepaalde situatie impliceert dat competente actoren strategisch zijn. Dit wil zeggen dat ze hun repertoire aan instrumenten voor strategisch handelen toepassen afhankelijk van hun empathisch begrip van een gegeven situatie. Bijvoorbeeld, als je je in een stabiele situatie bevindt en je de touwtjes in handen hebt, hoeft je niet veel te doen om die situatie te reproduceren.

Het veld-begrip is slechts één van de vele concepten die gebruikt worden om het soort sociale 'mesostructuren' te beschrijven die in jullie boek aan bod komen. Welk voordeel heeft het spreken over 'velden' volgens u over andere metaforen zoals 'systemen' (Luhmann, 1995), 'sectoren' (Meyer & Scott, 1983), 'policy domains' (Laumann & Knoke, 1987) of 'ecologieën' (Abbott, 1988)?

Zoals ik reeds vermeldde in mijn antwoord op de eerste vraag, geloof ik dat veel van deze perspectieven een gelijkaardige oorsprong hebben. Ik ben er van overtuigd dat velden reëel zijn en dat ze ons de basis bieden voor een algemene sociologie die het toelaat om echt van vooraf aan te beginnen met het project van sociologie als een wetenschap. 'Sectors', 'policy domains' en 'ecologies' vallen in mijn optiek

allemaal onder een algemene veld-theorie. Voor Doug en mij was het werk over ‘sectors’ en ‘policy domains’ zelfs een belangrijke bron van inspiratie. Dat gezegd zijnde, denk ik dat auteurs verkiezen hun eigen termen te gebruiken en weigerachtig zijn om hun eigen begrippen vertaald te zien in andermans concepten. Ik vind Luhmanns aanpak nog het minst compatibel met een veld-theoretisch perspectief zoals ik dat hier schets. Het is tevens zo dat deze verschillen in perspectief vaak belangrijke empirische implicaties hebben. Ik ben ervan overtuigd dat waarneming steeds theoriegestuurd is en, als dat zo is, dan zullen verschillende theorieën onze aandacht op verschillende dingen doen vestigen. Als de studie van velden vooruitgang boekt, stel ik me graag een habermasiaanse dialoog voor van ‘machtsvrije communicatie’ over deze verschillen (Hé, we kunnen toch dromen van een authentieke intellectuele discussie, nietwaar?). Dat zou moeten toelaten om deze verschillen te bediscussiëren en op te lossen door voornamelijk naar de ‘inclusie-criteria’ (*scope conditions*) te kijken van de verschillende wijze om velden te conceptualiseren [zie verder, DV].

Terwijl veel auteurs vaak een beroep doen op ‘mesobegrippen’ om de autonomie van lokale sociale ordes te benadrukken – een idee die men terugvindt in zo’n uiteenlopende projecten als Niklas Luhmanns ‘systeem-theorie’, Pierre Bourdieus visie op ‘velden’ of Andrew Abbotts studie van ‘ecologieën’ – roept uw boek juist op om meer te concentreren op de interdependenties tussen SAF’s en deze in te bedden binnen hun bredere omgeving. Wat bracht u tot deze verschuiving van een ‘veld-centrisch’ (field-centric) perspectief naar een aanpak die de verscheidenheid aan relaties tussen velden centraal plaatst?

Ik ben het niet volledig eens met je beschrijving van Bourdieu, die volgens mij aandacht heeft voor het feit dat de afhankelijkheid van velden een variabele is en geen constante. Hij staat tevens open voor het feit dat velden interdependent zijn, wat het centrale argument vormt van *The State Nobility*.⁷ Dit is iets wat empirisch werk ons allebei getoond heeft. Hoewel velden onafhankelijk zijn, kunnen ze ook interdependent en zelfs afhankelijk zijn. Eén van de dingen die we beargumenteren is dat er niet alleen binnen velden verschillende graden van hiërarchie en samenwerking zijn, maar dat deze principes ook gelden voor de relaties tussen velden. Dit is een vrij akelig (*eerie*) inzicht dat impliceert dat de onderliggende structurele principes van velden zeer algemeen zijn. Hiërarchie en samenwerking zijn de twee extremen van een politieke spectrum dat verschillende machtsbalansen uitdrukt. In *A Theory of Fields* hebben we een classificatie gemaakt van de types arrangementen die er bestaan. Maar ik denk niet dat wij of iemand anders goed vat hebben op de dynamiek en de [empirische] meting van deze relaties.

We weten maar al te goed van empirisch onderzoek, dat wat gebeurt in een veld de werking van een ander veld kan verstoren. Sterker nog, het meeste onderzoek over verandering begint met zo’n soort verhaal. Maar we weten veel minder over hoe

interdependentie [ook] stabiliteit kan genereren en verandering kan afremmen. Dit is iets dat we ook moeten bestuderen. In ons boek presenteren we een hernieuwde lezing van het verhaal van de Amerikaanse burgerrechten-beweging. Eén van de kern-ideeën in dat hoofdstuk is dat de juridische onderdrukking van zwarten niet enkel een stel wetten was binnen Zuiderse staten, maar een heel ensemble van velden dat ondersteuning bood voor dat specifieke juridische veld. Het ontrafelen van die wetten was niet mogelijk geweest zonder het afbrokkelen van de velden die dit systeem ondersteunden. Daaronder vielen het Zuiderse landbouwsysteem, de aard van de Democratische partij in de V.S. en het internationale conflict in de vorm van de Koude Oorlog.

Terwijl uw boek een lans breekt voor een sterkere focus op de interdependentie van SAF's en een uitgebreide conceptuele woordenschat aanreikt om hun onderlinge verhoudingen te beschrijven, was ik eerder verrast door de spaarzame manier waarop jullie de structuur van SAF's zelf behandelen. Zoals ik het begrip, worden SAF's gekenmerkt door (meer of minder) duidelijke grenzen, zijn ze uitgerust met 'internal governance units' (IGUs), gekenmerkt door relaties tussen 'gevestigden' en 'uitdaggers' en door een min of meer gedeelde visie op de regels en posities die velden kenmerken. Is dit een gevolg van jullie focus op de externe relaties eerder dan de interne dynamiek van SAF's? Of is het een bewuste keuze om het concept zo flexibel en dus zo breed toepasbaar mogelijk te houden?

Ik denk dat de bedoeling is om het concept zo flexibel en breed toepasbaar mogelijk te houden. Maar, in de praktijk, denk ik echter dat het antwoord op deze vraag (als ik ze goed begrijp) nogal afhangt van wat de analyticus tracht te verklaren. Soms willen we de interne veranderingen binnen een SAF duiden of misschien in de eerste plaats de ontwikkeling van een SAF. Voor zulke analyse is het weinig zinvol om een uitgebreid argument te construeren over waar het SAF gesitueerd is, hoe het daar terecht kwam en de reeks dependenties die het kenmerken. Vaak begint een interne analyse (*account*) van een SAF met een externe schok, i.e. één of andere verstoring veroorzaakt door de relatie met andere velden. Als de analyticus het verhaal van zo'n SAF wil traceren, is het voor ons perfect normaal dat zij diens 'gesitueerdheid' (*situatedness*) gewoon als een reeks externe constanten beschouwt.

Anderzijds willen we soms kijken naar het hele ensemble van velden die een bepaalde sector definiëren. Ik denk dat *Varieties of Capitalism* van Hall en Soskice (2001) een boek is dat zich baseert op juist dit type veld-denken. Het liberale of georganiseerde kapitalisme zijn in werkelijkheid een reeks velden die volgens hen wederzijds afhankelijk zijn. Dit is een zeer krachtige theorie gebleken, die een indrukwekkend onderzoeksprogramma gegenereerd heeft. Volgens mij komt dat, omdat ze de analyse vergt van een meervoudige set van velden, hun dynamiek doorheen de

tijd en de potentiële oorzaken van hun stabiliteit en verandering. Ook in ons boek onderstrepen Dougs reconstructie van de *Civil Rights*-beweging en mijn weergave van de financiële crisis, de noodzaak om deze gebeurtenissen te situeren in meerdere interactievelden die elkaar wederzijds ondersteunen en, finaal, de oorzaak van verandering zijn.

In veel opzichten biedt jullie boek een meer flexibele en dynamische visie op de manier waarop velden ontstaan, consolideren en desintegreren dan voorgaande gebruiken van het concept. Jullie voorbeelden van SAF's reiken van het veld van hoger onderwijs, de structuur van een individuele firma, de Amerikaanse auto-industrie of vastgoedmarkt tot het ontstaan van een nieuwe internationale orde tijdens de Koude Oorlog of de genese van de Franse en Duitse staat. Op een bepaald moment spreken jullie zelfs van 'society consisting of millions of strategic action fields' (Fligstein & McAdam, 2012: 101), wat SAF's tot één van de meest dominante bouwstenen van hedendaagse samenlevingen zou maken. Zien jullie echter bepaalde minimumvoorwaarden die voldaan moeten zijn vooraleer we een onderzoeksobject in veld-analytische termen kunnen benaderen? Kunnen een voetbalploeg, een lokale gemeenschap of individuele familie als SAF kwalificeren? Of is dit iets wat jullie theorie niet a priori wil bepalen, maar eerder aan empirische analyse overlaat?

Doug en ik hebben het gehad over de 'inclusie-criteria' (*scope conditions*) van veldtheorie. Ik denk zeker dat een sportteam een veld op zich kan vormen en diens inbedding binnen de bredere sportliga (*i.e.* een ander veld) is zeker een plaats waar je inter-veld-dynamieken aan het werk kan zien. Gemeenschappen omvatten waarschijnlijk reeksen van velden die met elkaar verweven zijn. Dus, men zou een religieus veld van een politiek veld en verschillende types economische velden kunnen onderscheiden. Natuurlijk kunnen die velden complexe verhoudingen met elkaar vormen. Het is zeker mogelijk om families als velden te zien, zeker uitgebreide families (*extended families*). Ik denk wel dat dit één van de plaatsen is waar veldtheorie mogelijk minder zinvol is. Maar de familie en verwantschapsgroep (*kin group*) zijn één van de basiseenheden van sociaal handelen, dus het is niet onmogelijk om veldtheorie te proberen te gebruiken om ons inzicht in families te vergroten. Misschien biedt het wel een uitdaging voor de economische familie-theorie van [Gary] Becker (1993) en zijn soort (*his ilk*). Ik denk dat het minder makkelijk is om veldtheorie toe te passen waar actoren of collectieve groepen moeilijker te vinden zijn. Dus veldtheorie bijvoorbeeld toepassen op genderverhoudingen of etnische relaties in het algemeen lijkt me nogal een uitdaging. Het gaat hier over instellingen in de zin dat ze praktijken [voortbrengen] die in verschillende situaties voorkomen. Maar het is misschien mogelijk om te zien hoe verschillende velden waar zulke verhoudingen voorkomen, er toe bijdragen systemen van velden te creëren die mekaar versterken (zoals we in het boek aantoonde naar aanleiding van de *Civil Rights-movement*).

Uw theorie hecht bijzonder veel belang aan de rol van de staat, waarvan de structuur niet enkel kan worden voorgesteld als een reeks overlappende en hiërarchisch georganiseerde velden, maar die ook cruciaal is in het faciliteren of verhinderen van de vorming van andere SAF's. Wat maakt de staat zo cruciaal voor het functioneren van niet-staatgebonden SAF's?

Eén van de dingen die we trachtten te conceptualiseren, is het bestaan van verschillende *types* van velden. Het idee van veld-types gaat terug tot Weber die de samenleving onderverdeeld zag in specifieke ordes [DV: de zogenaamde *Wertsphäre*, zie Weber, 1946/1915], waarbinnen telkens iets anders op het spel stond. Vóór de moderniteit waren velden veel meer een mengeling van verschillende soorten doelen. Eén van de meest interessante innovaties van de moderniteit was de scheiding van velden langs zulke breuklijnen als politiek, juridisch, economisch, religieus en sociaal. Een andere [innovatie] is natuurlijk het zelfbewust gebruik van de creatie van velden door actoren zelf.

De scheiding van politiek en economie is één van de centrale kenmerken van het kapitalisme (zoals Marx duidelijk maakte). De staat is enorm belangrijk voor de ontwikkeling van velden en dat op verschillende manieren. Zonder de staat zouden veel van de actoren die samen velden vormen niet bestaan (ik denk aan organisaties). De claim van de staat om regels op te stellen voor iedereen in een bepaald territorium is bijzonder belangrijk om een samenleving te construeren die uit miljoenen velden bestaat. De moderne staat en de moderne veld-samenleving versterken mekaar immers en zijn over het algemeen vervlochten in een proces van wederzijdse vorming. Dit is omdat publieke orde en algemene regels en wetten omtrent de vorming van velden noodzakelijk zijn voor actoren om velden te creëren en te doen groeien, in het bijzonder in de economie, maar ook binnen de politiek en de [ruimere] sociale wereld. Actoren in velden doen beroep op de staat om hun te helpen in hun projecten van veld-constructie en om hun te ondersteunen bij crisissen binnen het veld. Zoals we aangaven is de staat zélf ook een ensemble van velden, maar wel velden die de bijzondere claim hebben om andere sociale ruimtes te organiseren. Het gebruik van die claim maakt andere velden meer stabiel.

Deze sterke klemtoon op de rol van de staat deed me denken aan gelijkaardig werk in deze trant, namelijk Loïc Wacquants (zie onder meer Wacquant, 2010) analyses van de neoliberale staat als 'bureaucratisch veld' (die op hun beurt een verderzetting zijn van Bourdieus oorspronkelijk werk over dit thema). Zijn er gelijkenissen tussen zijn aanpak en jullie eigen opvattingen over de staat als een soort 'meta-SAF'?

Ik denk dat Bourdieus opstel over het bureaucratische veld (dat midden jaren negentig in *Sociological Theory* verscheen) een visie ontwikkelt die nauw aansluit bij de onze (zie Bourdieu, 1994). Eén van de dingen die dat artikel aantoont is een zekere affiniteit met Althussers visie op de staat en de rol van ideologische staatsapparaten

in het ondersteunen van de staat en het huidige machtssysteem.⁸ Ons perspectief is nogmaals om de interdependenties van deze velden te bekijken alsook hun gemeenschappelijke vorming (*co-creation*). In mijn werk binnen de economische sociologie heb ik bijvoorbeeld beargumenteerd dat moderne markten en de moderne staat samen ontstaan zijn. Veel van de capaciteiten die staten ontwikkeld hebben in de afgelopen eeuw, inclusief hun zorg-functies (*welfare functions*), zijn een antwoord op crisissen die vanuit markten gegenereerd werden. Op die manier kunnen we de geschiedenis van staten bekijken als een reeks politieke en economische crisissen waarbij het ontwikkelen van nieuwe staats-functies (i.e. velden) de mogelijkheid van orde creëert. Men zou de geschiedenis van crisissen binnen een maatschappij tevens kunnen lezen als de expansie en extensie van de capaciteiten van de staat. Sterker nog, men zou een archeologische deconstructie van een specifieke staat kunnen uitvoeren door diens toevoegen van nieuwe staatsfuncties te zien als een proces waarbij nieuwe staatsvelden over oudere velden gelaagd worden. Dit is één van de redenen waarom binnen de literatuur omtrent de ‘varieties of capitalism’, veel onderzoekers ontdekten dat ‘het idee van Hall en Soskice van twee types kapitalisme (i.e. liberaal en georganiseerd) vaak niet strookten met empirische nationale modellen. Elk nationaal model heeft zijn eigen historisch traject en heeft als gevolg heel andere capaciteiten ontwikkeld om te handelen en te organiseren. Eenmaal gevestigd, neigen deze ernaar firma’s, markten en andere sociale arrangementen te versterken.

Jullie eigen conceptualisering van SAF’s toont tevens opvallende gelijkenissen met Andrew Abbotts werk over ‘ecologieën’ (zie Abbott, 1988) en, meer recent, ‘verbonden ecologieën’ (linked ecologies, zie Abbott, 2005). Zijn er verwantschappen tussen zijn perspectief en dat van jullie en wat is, volgens u, het belangrijkste onderscheid tussen een ‘veld’ en een ‘ecologie’?

In zekere zin denk ik dat we allemaal min of meer over hetzelfde spreken en, in de mate dat ik begrijp wat hij bedoelt, geloof ik dat onze ideeën compatibel zijn. Maar Abbott heeft een taal ontwikkeld om dingen te beschrijven die niet echt aanknoopt bij de ruimere debatten [waarop wij ons richten]. Ik ben dus benieuwd naar wat hij zelf te zeggen heeft over de relatie tussen zijn opvattingen en die van de verschillende varianten van het ‘nieuwe’ institutionalisme en veld-theorie in het algemeen.

Om het analytische potentieel van uw theorie te illustreren, past u deze toe op wat mogelijk één van de meest ingrijpende, sociale gebeurtenissen van de afgelopen decennia is, namelijk de financieel-economische crisis van 2007. Buiten het feit dat u een broodnodig sociologisch perspectief biedt op hoe de crisis zich ontvouwde, wijkt uw versie van de gebeurtenissen af van meer gangbare verklaringen. Waar die laatste de oorsprong van de crisis doorgaans situeren in de periode van intense deregulering van de financiële sector, begonnen door de Reagan- en Bush-administraties en verdergezet onder Clinton (met de herroeping van de ‘Glass-Steagal-Act’⁹ als hoogtepunt), zoekt u de wortels van de crisis veel vroeger en gaat u zelfs terug tot de Johnson-regering. Zou u dat verder kunnen toelichten?

Graag. Voor mij was de echt interessante veld-verandering die de crisis zou teweegbrengen, de verschuiving – binnen de V.S. – van een veld waar hypotheekleningen verkocht werden aan individuen door lokale spaar- en leningsbanken (*savings and loan banks*) die deze hypotheekleningen zelf beheerden, naar het veld dat zich later ontwikkelde en waar het doel van hypotheekleningen was om ze te bundelen in obligaties en deze obligaties vervolgens te verkopen aan bredere gemeenschap van investeerders. Dus centraal aan de hele crisis was de creatie van een markt voor hypothecaire obligaties die de [gewone] markt voor hypotheekleningen heeft vervangen. Zonder veld-theorie, kan men niet begrijpen wat er was in 2007, noch hoe het werkte en hoe het daar kwam.

Voor 1985, kwamen het gros van de hypotheekleningen binnen de V.S. van zogenaamde ‘spaar en leningsbanken’ (*savings and loan banks*). Ze haalden hun fondsen uit de lokale gemeenschap en ze leenden terug aan die gemeenschap. Hun activiteiten waren zwaar gereguleerd, een product van de Grote Depressie. De interest die ze konden betalen op een spaarrekening was door de overheid vastgelegd (laten we zeggen op 3%), het bedrag dat ze een lener konden aanrekenen was ongeveer 6%. De bank leefde van dit verschil. Dit leidde tot een vaste grap over deze bankiers, die omschreven werden als levend in een wereld die gericht was op 3-6-3. Ze leenden zelf geld tegen 3%, leenden terug aan particulieren tegen 6% en waren op het golfterrein tegen 3 uur in de namiddag. Deze banken vormden samen een veld van hypothecaire financiering.

Dit systeem was extreem succesvol vanaf de Depressie tot in de jaren zestig. De proportie huiseigenaars in de V.S. steeg van ongeveer 25% in 1930 tot circa 64% tegen het midden van de jaren zestig. Tijdens deze jaren, begon de Johnson-administratie – de laatste echt sociaal activistische regering in de V.S. – zich zorgen te maken over wat er zou gebeuren als de ‘baby boomers’ gezinnen gingen stichten en huizen zouden willen kopen. Ze waren ervan overtuigd dat er niet genoeg financiering[skracht] in het spaar- en leningssysteem aanwezig was om deze huizen te financieren. Dus wilde ze graag een programma oprichten waardoor meer huisleningen beschikbaar zouden worden. Net zoals vandaag, was de regering echter bezorgd over budgettaire tekorten, dus wilden ze zelf niet de leningen voor die woningen uitschrijven.

Dus kwamen de economen van de FHA [de *Federal Housing Administration*, DV] met een geweldig idee op de proppen. Ze zouden een reeks hypotheekleningen in een obligatie

bundelen en dan de rechten verkopen op de geldstroom die gegenereerd werd door de maandelijks afbetalingen van particuliere leners. De overheid zou garant staan voor deze obligaties en er haar volle vertrouwen en krediet aan schenken. Om dit te doen, riep het Amerikaanse Congres Fannie Mae, Freddie Mac en Ginnie Mae in het leven als overheidsgesubsidieerde instellingen (*government sponsored entities* of GSEs). De eerste hypothecaire obligatie werd in 1970 uitgeschreven.

Er gebeurde een heel aantal dingen vooraleer de hypothecaire markt die door spaar- en leenbanken werd gedomineerd uiteenviel en vervangen werd door de markt in hypothecaire obligaties. Er zijn echter twee sleutel-elementen in het hele verhaal. Eerst, is er de erkenning van de rol van de overheid op *alle* kritische momenten in deze transformatie. Ten tweede, is er de uiteindelijke ontwikkeling van de markt voor ‘mortgage-backed securities’ en de centrale rol van GSE’s. Wat het dereguleringsargument volgens mij over het hoofd ziet, is dat de overheid de hypothecaire markten nooit echt ongemoeid heeft gelaten. De vingerafdrukken van de regering vind je over al de regels en reguleringen die de markten in het leven riepen en toen de markt voor hypothecaire obligaties ontstond, was de overheid daar om ze te promoten en het als alternatief aan te bieden voor het gefaalde spaar- en leningsmodel. Sterker nog, de GSE’s namen de markt over toen de spaar- en leningsbanken uit mekaar vielen – aan het einde van de jaren ’80, begin jaren ’90 – en nodigden de commerciële en investeringsbanken praktisch uit om deel te nemen aan de markt in hypothecaire obligaties.

Om terug te komen op de kernidee van het boek, hoe heeft het concept van een ‘strategisch handelingsveld’ u geholpen om de verschillende oorzakelijke verbanden die de crisis produceerden uit elkaar te halen en hoe hielp het u om de resultaten van uw empirisch werk te systematiseren?

Een theorie van velden is noodzakelijk voor een sociologie van markten. Het heeft geen zin om markten niet als strategische handelingsvelden te zien. Dit was het originele inzicht van Harrison White (i.e. dat markt-spelers mekaar [constant] in het oog houden, zie White, 1981) en het is spijtig genoeg verloren gegaan in de latere focus op netwerken, ‘markt-mechanismen’ (*market devices*) en ‘performativiteit’ (*performativity*). De creatie van de sociale structuur van een specifieke markt hangt af van veel verschillende dingen, maar als we kortzichtig blijven en negeren dat markten rond firma’s en hun interacties draaien, dan zullen we de ‘big picture’ over het hoofd zien. Begrijp me niet verkeerd: ik hou van het werk rond ‘market devices’ (Aspers, Becker, Karpik) en performativiteit (Callon, MacKenzie, Knorr-Cetina). Ik zou gewoon graag zien dat meer van deze onderzoekers hun lens verbreden en rekening houden met hoe firma’s en overheden een rol spelen in het mogelijk maken van deze dingen [i.e. ‘market devices’ en performativiteit]. Donald MacKenzie is iemand die wijselijk deze ruimere discussies in zijn werk betrokken heeft. Het bevredigende resultaat is dat je een coherente visie krijgt die het marktproduct situeert in de context van firma’s en [overheids]regulatoren.

Ik heb een heel boek gewijd aan het onderwerp van markten als velden (*The Architecture of Markets*, zie Fligstein, 2001b). Voor mij moet je steeds beginnen met te vragen ‘Wat is het veld, wie zijn de spelers en wat staat er op het spel?’. Dit deed me beseffen dat de markt voor hypothecaire obligaties verschilde van de markt voor hypotheek. De spelers waren anders ([lokale] spaar- en leningsbanken versus grote, nationale bankconglomeraten), het product verschilde (vasthouden aan individuele hypotheek versus het verkopen van obligaties) en ook de inzet was anders (geld verdienen via een langetermijnrelatie versus winst maken door hypotheek door een pijplijn te transporteren waarbij vergoedingen [*fees*] werden gegeneerd en geld werd verdiend via de verkoop van obligaties). Dit zette me aan om te achterhalen hoe de eerste markt [in particuliere hypotheek, DV] ontstond, welke crisis deze markt ondermijnde en hoe we eindigden met de markt in hypothecaire obligaties? Het feit dat ik de hand van de overheid doorheen heel deze markt ontdekte, is voor de hand liggend eens je de geschiedenis van de huisvestingsindustrie begint te lezen.

Enkel wanneer je deze hele geschiedenis over het hoofd ziet, is het mogelijk om neoliberalisme en deregulering als de centrale oorzaken van de crisis te zien. Door zich te focussen op deregulering hebben onderzoekers gemist hoe de transformatie van hypotheek naar hypothecaire obligaties (*mortgage-backed securities* of MBS) het spel volledig veranderd heeft en volledig nieuwe velden heeft voortgebracht. Het plaatst sociologen ook in de merkwaardige positie van economen te moeten gelijk geven dat één van de centrale kenmerken van markten is dat ze de staat buiten willen houden (wat economen als goed zien en sociologen over het algemeen als slecht). We mogen nooit de inbreng van de staat in eender welke markt uitsluiten *zonder* aandachtige empirische en historische analyse. Hier neoliberalisme aan het werk zien, is de sociale constructie van markten negeren en [daarmee ook] de sleutelrol die de overheid in dat proces speelde.

Eén van de meest hardnekkige problemen waarmee een veld-theoretisch perspectief (zo niet sociologie in het algemeen) worstelt, is het vraagstuk naar de grenzen van velden oftewel de vraag naar welke instellingen, actoren en groepen beschouwd worden als ‘intern’ en ‘extern’ aan een veld. Kan u kort aangeven hoe jullie met dit probleem omgaan in jullie boek, zowel conceptueel als empirisch?

Hierin volg ik Bourdieu. Wie tot een veld behoort en waar de grenzen zich bevinden is een *empirisch* probleem. Ik denk dat het voornaamste *analytische* probleem is dat individuen en groepen zich tegelijkertijd in verschillende velden bevinden. In de sociologie van de jaren vijftig noemden we dit een ‘*role set*’ (zie onder meer Merton, 1957). Spelers en velden onderscheiden is een netelige kwestie, want spelers hebben vaak hun hand in verschillende velden. Aangezien de empirische werkelijkheid vaak ondoorzichtig is, moeten we, om onderzoek te doen, de dingen vaak simplificeren en hier gebruiken we de concepten van veld-theorie om juist dat te doen.

Eén van de aspecten van het boek dat mij bijzonder aansprak is jullie resoluut ‘oecumenische’ positie als het aankomt op de empirische toepassing van jullie theorie. Jullie beargumenteren, op overtuigende wijze, dat de theorie niet één enkele methodologie (bijv. kwalitatief vs. kwantitatief) of onderzoekstechniek (bijvoorbeeld netwerkanalyse vs. correspondentieanalyse) verkiest en kan verenigd worden met zowel een ‘positivistisch’ als ‘realistisch’ wetenschapsbeeld. Dit maakt me echter wel benieuwd naar uw eigen positie. Ziet u velden voornamelijk als heuristische constructies die onderzoek dienen te sturen, of onderschrijft u – zoals Martin (2003) en Bourdieu (2000: 131 ff.) – een meer ‘fysicalistische’ visie van velden als ‘kracht-velden’ die actoren beperken en sturen in vrij specifieke richtingen?

Ik waardeer het dat je overtuigd bent door onze argumentatie in het Methoden-hoofdstuk. Ik denk dat het juist dit soort discussies [i.e. kwantitatief/kwalitatief, positivistisch/realistisch, enz., DV] zijn die ervoor zorgen dat we muren optrekken tussen scholen onderzoekers in plaats van de bestaande verschillen te waarderen en proberen op zoek te gaan naar onderliggende raakvlakken tussen wat we daadwerkelijk doen. Ik ben mensen tegengekomen die geloven dat juist omdat Bourdieu voorstelde dat correspondentieanalyse de enige manier is om velden te modelleren (zie Bourdieu & Wacquant 1992: 96), correspondentieanalyse wel dé techniek moet zijn om velden te modelleren. We zijn nog steeds niet klaar voor een coherente sociale fysica waarbij het model de realiteit is. In plaats daarvan, heb je families van statistische modellen die gelijkaardige dingen doen en een keuze maken tussen die modellen om velden weer te geven is niet gemakkelijk. Ik ben blij dat je ons argument aannemelijk vind. Mijn opvatting is dat velden soms als ‘kracht-velden’ kunnen functioneren, zeker diegenen die machtig en goed gevestigd zijn. Een individu of groep die toetreedt tot een bestaand sociaal veld zal maar moeizaam de macht van een reeds gevestigde sociale orde kunnen ontkennen. Dat gezegd zijnde, zie ik velden nog steeds als resoluut draaien rond actoren, posities, conflict, verschillen in interpretatie en in een staat van constante beweging tussen meer of minder georganiseerd. Dus ik accepteer deels die [fysicalistische] visie, maar ik denk dat er steeds veel meer aan de hand is binnen elk veld.

We wijden deze uitgave van ons tijdschrift aan het thema ‘beginnen’. In veel opzichten is *A Theory of Fields* juist dat, namelijk een vernieuwde poging om opnieuw met het project van algemene theorievorming over de sociale wereld te starten. In jullie boek beschrijven jullie een aantal factoren die de hedendaagse sociologie belemmeren in het ontwikkelen van een meer verenigd interpretatief raamwerk, maar geven jullie ook aan hoe veld-theorie een manier biedt om disciplinaire en subdisciplinaire barrières te overstijgen. Kan u dit kort verduidelijken?

Ik heb hierboven reeds uitgeweid over mijn ideeën hieromtrent. Veld-theorie is een heel algemene ontdekking doorheen de sociale wetenschappen. Het heeft dan ook het potentieel om een algemene sociologie in het leven te roepen. Maar ik ben realistisch.

Ik denk dat onderzoekers zelf in velden leven en dat deze velden gedefinieerd zijn door structuren van ‘gevestigden’ en ‘uitdagers’ (*incumbent-challenger structures*). Zo staat de economie bijvoorbeeld aan de top van de sociale wetenschappen en ik zie geen enkele reden waarom ze een theorie zouden willen creëren die niet helemaal onder hun controle valt. Binnen de sociologie hebben we gelijkaardige kampen opgebouwd. We hebben het veld onderverdeeld om de competitie tussen groepen onderzoekers te verminderen. Als ik in het theoriekamp zit en geloof dat theorie betekent ‘schrijven over andere theoretici’, dan kan ik gemakshalve mensen negeren die zichzelf theoretici noemen, maar met empirische problemen bezig zijn. Binnen subvelden bouwen we ook zulke structuren op. Onderzoekers definiëren wie ze zijn in functie van wie ze als de oppositie zien. Dit stelt hun in staat onderzoeksprogramma’s te ontwikkelen, carrières te bouwen en roem te vergaren.

Het grote vraagstuk voor mij is dat, gegeven dat ons gehele systeem van beloning op dit type veld-structuur is gebaseerd, hoe dan een algemene theorie kan ontstaan, een theorie die vereist dat onderzoekers uit verschillende posities in het veld mekaar gaan zien als gezamenlijk lid van een collectieve onderneming? De pessimist in mij ziet dit als een onoverkomelijk probleem en gelooft niet dat dit ooit gaat veranderen. Zo bevordert de huidige organisatie van de Amerikaanse sociologie de ontwikkeling van meer en meer subvelden en biedt deze steeds minder de mogelijkheid om discussies te voeren tussen grote aantallen onderzoekers. De optimist in mij beseft dat, ondanks dit alles, veld-theorie zich toch ontwikkeld heeft en gebruikt wordt om een brede waaier aan empirische problemen aan te pakken (bewust of onbewust, aangezien veel mensen die daadwerkelijk een veld-theoretisch perspectief hanteren het vaak niet beseffen of nog in ontkenning zijn). Dit doet vermoeden dat individuele onderzoekers deel willen uitmaken van een groter en belangrijker verhaal. Dus, volgens de theorie, als een reeks sociaal competente actoren een identiteit kunnen aanreiken aan genoeg mensen; een identiteit die hen tot in de kern van hun wezen raakt door hen een ‘pie in the sky’-visie aan te reiken van een verenigde theorie van intermediaire sociale structuren (*a unitary theory of meso level social order*) die ons samenbrengt en niet verdeelt, kunnen we een sociale beweging starten en dit allemaal overstijgen. Hé, ik mag toch dromen, nietwaar?

Dat mag u zeker! Professor Fligstein, hartelijk bedankt voor dit interview.

Noten

1. Deze discussie gaat nog voorbij aan het veel neteligere probleem van de ‘tweede orde’-interpretaties van auteurs, waarbij de ontvangst van buitenlandse auteurs binnen *gedomineerde* onderzoekstradities vaak sterk gekleurd wordt door de specifieke lezing van deze auteurs – en de vertekeningen die daar vaak mee gepaard gaan – binnen *dominante* tradities. Op die manier worden Vlaamse sociologen niet enkel geconfronteerd met het werk van een Franse Foucault of Bourdieu, maar tevens met hun ‘veramerikaniseerde’ of ‘geangliciseerde’ varianten.

2. Dat het hier niet louter om *geografische* afstand hoeft te gaan, wordt mooi geïllustreerd door de vrij fundamentele verschillen in visie en methode die de Vlaamse van de Waalse sociologie onderscheidt.
3. Zo was het de eigenaardige behandeling van zijn ideeën in Frankrijk die rechtstreeks aanleiding gaf voor Marx' fameuze uitspraak: 'Eén ding weet ik zeker, ik ben geen Marxist!'
4. Een kort woordje uitleg bij de eigenlijke redactie van dit interview. Het spreekt voor zich dat een goede vertaling veel meer vergt dan een letterlijke overdracht van het Engels naar het Nederlands. Hoewel ik bij de vertaling zo dicht mogelijk ben gebleven bij de oorspronkelijke antwoorden, stond zowel de inhoudelijke argumentatie als de Nederlandstalige leesbaarheid een letterlijke vertaling soms in de weg. Voor sommige uitdrukkingen of begrippen bestaat er bovendien vaak geen eenduidig Nederlandstalig alternatief (bijvoorbeeld. 'agency'). Voor sleutelbegrippen of bij twijfel over de eigenlijke vertaling staat de oorspronkelijke Engelse term steeds in gewone haakjes en cursief achter het woord of de zinsnede in kwestie. Bijkomende duiding bij een opmerking van de auteur staat steeds tussen vierkante haakjes *in* de tekst of werd verwezen naar voetnoten. Als ik mij genoodzaakt zag om bij de vertaling termen toe te voegen aan de oorspronkelijke tekst staan deze steeds tussen vierkante haakjes. Alle redactionele wijzigingen werden door Fligstein zelf goedgekeurd. Tenzij anders vermeld, werden alle bibliografische referenties en voetnoten door mijzelf toegevoegd aan de oorspronkelijke tekst (DV).
5. De metafoor van het 'downloaden' van culturele scripts ontleen Fligstein en McAdam aan Jepperson (1991).
6. Voor Fligstein en McAdam (2012: 13 ff.) is de interne dynamiek van velden fundamenteel gekenmerkt door de relaties tussen de 'gevestigden' (*incumbents*), die de spelregels bepalen en controle uitoefenen over de structuur van het veld en de 'uitdagers' (*challengers*), diegenen die een gedomineerde positie innemen en er vaak alternatieve visies op nahouden over hoe het veld dient te functioneren.
7. Bourdieu onderstreepte herhaaldelijk dat hij het veld-begrip ontwikkelde om de relatieve *autonomie* van de lokale sociale ordes te beklemtonen waarbinnen culturele producten (boeken, schilderijen, wetenschappelijke teksten, enz.) tot stand komen en dit *tegen* de zogenaamde 'kortsluitings-drogrede' die de logica van culturele producten tracht te 'verklaren' door deze terug te koppelen naar de globale structuur van een samenleving, zij het in de vorm van een economische onderbouw of een culturele 'Zeitgeist' (zie Bourdieu & Wacquant 1992; Bourdieu, 1993: *in het bijzonder* pp. 176 ff.; Bourdieu, 1995: *in het bijzonder* p. 177 ff. of Bourdieu, 2000, pp. 17 ff.). Ook Abbott (1988) ontwikkelde zijn begrip van 'ecology' om de relatieve autonomie van professionele competitie te duiden en verfijnde dit in het concept van 'linked ecologies' (zie Abbott, 2005) dat de onderlinge verhoudingen tussen ecologieën tracht te preciseren. Ten slotte kan ook Luhmann's begrip van 'zelf-referentialiteit' (zie Luhmann, 1995) begrepen worden als manier om de autonome logica van sociale (sub)systemen te duiden.
8. Hierbij moet worden vermeld dat Bourdieu eerder expliciet is in zijn *afwijzing* van het oeuvre van Althusser – en in het bijzonder diens visie op de staat en 'ideologische staatsapparaten' – die hij als typisch geval van het 'fonctionalisme de la pire' omschrijft (zie Bourdieu & Wacquant, 1992: 62-64).
9. De 'Glass-Steagal-Act' is een reeks provisies die onder de meer algemene 'Banking Act' van 1933 vallen. Deze wet werd uitgevaardigd door de regering van Franklin D. Roosevelt als onderdeel van een reeks economische maatregelen die rechtstreeks voortvloeiden uit de Grote Depressie. Eén van de bepalingen van deze wet was dat ze banken dwong om bij hun oprichting aan te

geven of ze een commerciële of een investeringsbank wensten te zijn. Daarbij voorkwam deze wet dat geld van particuliere spaarders door banken kon gebruikt worden voor financiële speculatie. Onder druk van financiële lobbyisten (gefinancierd door ondermeer Citibank en Bank of America) en met steun van de toenmalige Minister van Financiën, Robert Rubin (voormalig werknemer bij Citibank), werd de wet in 1999 onder de regering van Bill Clinton herroepen.

Bibliografie

- Abbott, A. (1988). *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Abbott, A. (2005). Linked Ecologies. States and Universities as Environments for Professions. *Sociological Theory*, 23 (3), 245-74.
- Ansell, C. (2001). *Schism and Solidarity in Social Movements: The Politics of Labour in the French Third Republic*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Becker, G. (1993). *A Treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City, NY: Doubleday.
- Boltanski, L. (2010). *On Critique: A Sociology of Emancipation*. London, UK: Polity.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1993a). For a Sociogenetic Understanding of Intellectual Works. In C. Calhoun, E. LiPuma & M. Postone (Eds.). *Pierre Bourdieu. Critical Perspectives*.
- Bourdieu, P. (1993b). *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. New York, NY: Columbia University Press.
- Bourdieu, P. (1994). Rethinking the State: Genesis and Structure of the Bureaucratic Field. *Sociological Theory*, 12(1), 1-18.
- Bourdieu, P. (1996). *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1998). *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian Meditations*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. D. (1992). *Argumenten. Voor een Reflexieve Maatschappijwetenschap*. Amsterdam, Nederland: SUA.
- DiMaggio, P. & Powell, W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-60.
- DiMaggio, P. (1988). Interest and Agency in Institutional Theory. In L. Zucker (Ed.) *Institutional Patterns and Organizations: Culture and Environment*. Cambridge, MA: Ballinger Publishing.
- Fligstein, N. (1985). The Spread of the Multidivisional Form among Large Firms, 1919-1979. *American Sociological Review*, 50(3), 377-91.
- Fligstein, N. (2001a). Social Skill and the Theory of Fields. *Sociological Theory*, 19(2), 105-25.
- Fligstein, N. (2001b). *The Architecture of Markets: An Economic Sociology of Twenty-First – Century Capitalist Societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Fligstein, N. (2009). Fields, Power and Social Skill: A Critical Analysis of the New Institutionalisms. *International Public Management Review*, 9, 227-52.
- Giddens, A. (1979). *Central Problems in Social Theory: Action, Structure, and Contradiction in Social Analysis*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of a Theory of Structuration*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Greif, A. (2006). *Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hall, P. A. & Taylor, R. C. R. (1996). Political Science and the Three New Institutionalism. *Political Studies*, 44(5), 936-57.
- Hall, P. A. & Soskice D. (2001). *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Laumann, E. & Knoke, D. (1987). *The Organizational State: Social Choice in National Policy Domains*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Luhmann, N. (1995). *Social Systems*. Stanford, CA: Stanford University Press. March, J. G. & Olsen, J. P. (1965). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *The American Political Science Review*, 78(3), 734-49.
- Martin, J.L. (2003). What is Field Theory? *American Journal of Sociology*, 109(1), 1-49.
- McAdam, D. (1988). *Freedom Summer*. New York, NY: Oxford University Press.
- McAdam, D. & Boudet (2012). *Putting Movements in Their Place: Explaining Variation in Community Response to the Siting of Energy Projects*. New York, NY: Cambridge University Press
- Mead, G. H (1934). *Mind, Self and Society*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Meyer, J. & Rowan B. (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83(2), 340-63.
- Meyer, J. & Scott W. R. (1983). *Organizational Environments: Ritual and Rationality*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Merton, R. (1957). The Role-Set: Problems in Sociological Theory. *British Journal of Sociology*, 8(2), 106-20.
- Mills, C.W. (2000) [1959]. *The Sociological Imagination*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Nietzsche, F. (2006). *Thus Spake Zarathustra*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Pierson, P. (2004). *Politics in Time: History, Institutions and Social Analysis*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sewell, W. (1992). A Theory of Structure: Duality, Agency and Transformation. *American Journal of Sociology*, 98(1), 1-29.
- Swidler, A. (1986). Culture in Action: Symbols and Strategies. *American Sociological Review*, 51(2), 273-86.
- Thelen, K. (2004). *How Institutions Evolve: The Political Economy of Skills in Germany, Britain, the United States and Japan*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Weber, M. (1946) [1915]. Religious Rejections of the World and Their Directions. In H. H. Gerth & C. W. Mills (Eds.) *From Max Weber: Essays in Sociology*. New York: Oxford University Press.
- Wacquant, L. D. (2010). Crafting the Neoliberal State: Workfare, Prisonfare and Social Insecurity. *Sociological Forum*, 25(2), 197-220.
- White, H. (1981). Where Do Markets Come From? *American Journal of Sociology*, 87(3), 517-47.